

ROLUL FILOSOFIEI ÎN EDUCAȚIE ȘI ÎN VIAȚĂ

Maței Vitalie, UTM

Începînd cu anii 90 R. Moldova și-a schimbat structura politico-economică. Ca consecință societatea noastră a trecut de la sistema de orientare socialistă la cea capitalistă. Așa precum învățămîntul constituie institutul care deservește sistema economică (prin crearea specialiștilor), el de asemenea a fost transformat. Schimbarea de conținut și de calitate sa referit nu doar la disciplinele speciale, ci și la cele socio-umanitare. Accentul special în formarea noului specialist înzestrat cu competențe și abilități solicita prezența în cadrul învățămîntului a următoarelor orientări: specificarea; diferențierea, posedarea unei limbi străine; democratizarea; integrarea; umanizarea; computerizarea etc. În așa fel această schimbare aduce revizuirea valorilor învățămîntului. Stabilirea acestei sisteme de valori a migrat din sfera politică în cea socială sau chiar individuală. Este evident faptul că valorile sociale și individuale sunt determinate de sistema socială, care înainteză: individualismul economic (tendința omului spre antreprenoriat, evaluarea riscului), utilitarismul, pragmatismul etc. Dar aici trebuie să ținem cont că domeniul învățămîntului și al educației sunt elemente de importanță primordială pentru societate (cărora la momentul de față i se acordă o atenție minimă). Aceste două direcții a existenței sociale creează omul, conform enunțului fostului prim-ministru a R. Moldova Valeriu Muravschi, a fost efectuată o greșeală strategică în conducerea statului, ideea este că nu a fost acordată o atenție cuvenită sferei învățămîntului și a educației. Aceste sunt acele sfere care teoretic și funcțional sunt legate de cele mai importante structuri sociale: știință și tehnică, sfera socio-culturală; industrială, economică etc. Învățămîntul participă activ la formarea valorilor tinerei generații prin crearea personalității (ca ființă umană), specialistului (ca profesionist) și a cetățeanului (ca membru al societății). Din păcate la momentul de față, atenție în învățămîntul superior se acordă doar direcției profesionale. Este clar că cetățeanul R. Moldova trebuie să se dezvolte multiaspectual, încuzînd competențe - creative, critice, constructive, axiologice, etc. Constat că cunoștințele umanitare au o importanță deosebit de mare în sistema învățămîntului și în mod special în societățile care sunt în faza transformărilor socio-culturale, în tranziție de la o sistemă la alta. Omul contemporan trăiește într-o sistemă în care fluxul informațional este descentralizat și multiaspectual. În așa fel depistăm o barieră în crearea cunoașterii științifice a lumii, a manifestării valorilor și a culturii. Procesul

socializării cetățeanului frânează. În acest flux informațional, în globalizare, instituțiile de stat nu reușesc să creeze ierarhia sistemului valoric. Acest proces este haotic și ca final statul este nevoit să accepte acele forme axiologice create de societate. În crearea sa, aceste valori trebuie să aibă caracter teleologic și consecutiv. Nu pun la îndoială și nu centralizează procesul de creare a ierarhiei valorilor. Evident, că cetățeanul are dreptul deplin la autodeterminare și la autoidentificare în procesul de devinire, însă el trebuie să se bazeze pe criterii clare, lipsite de ambiguitate și comune de evaluare (altfel asistăm la creșterea numărului de consumatori de droguri, prostituția, comportamente deviate etc.). Un alt factor care contribuie la filtrarea și conștientizarea importanței factorului axiologic în existența umană sunt disciplinele umanitare. Asistăm la o criză a învățământului socio-umanitar, se constată nevoia de o nouă paradigmă.

La momentul de față, sistemul de învățământ din RM trece printr-o fază de reformare, schimbare. Avem de exemplu, realizarea noului Cod al Învățământului, care stabilește un traseu contemporan sistemului de învățământ din RM, dar este acest traseu propriu societății noastre sau este un copy paste din alte sisteme? Sistemul de învățământ existentă corespunde nivelului de dezvoltare a culturii societății? ea capătă la momentul de față caracter utilitar sau are menirea să pregătească tânăra generație pentru viață și îndeplinirea funcțiilor sociale. Cu toate contradicțiile societății contemporane constatăm faptul că o astfel de sistemă (care are menirea să formeze omului funcții executive sau care transmite doar informația) nu este capabilă să creeze abilități și deprinderi ale unei gândiri creative, critice, inovatorii. Funcția principală a educației în plan general este crearea omului, a personalității. Este evident faptul că subiectul acestui proces de creație este însuși omul, factorul extern este cel care crează condițiile, ambianța și vine să susțină devenirea omului, a personalității. Apare întrebarea care este rolul filosofiei în acest proces! – răspunsul este evident, direct, adică - perfecționarea mecanismului de gândire (prin crearea ideilor și nu transmiterea informației), necesar educației, activității profesionale cât și pentru viață.

Societatea contemporană are nevoie de un nou tip de gândire. Răspunsul la provocările actuale pe care îl dă știința la momentul de față se întoarce negativ asupra omului. Motivul este următorul - știința consideră lumea independentă de om. Poziție greșită luând în considerație că tot ce face omul este baza lumii din jurul lui, este cea ce există grație activității umane. Lumea trebuie privită ca o integritate, dar ce să facem dacă această înțelegere nu este percepută de către majoritatea oamenilor. La momentul de față filozofii postmoderni vin să critice acea poziție de excludere, pierdere a omului din sistemul generală, ei sunt contra dominației acelei gândiri

raționaliste care se realizează la momentul de față. Astfel filosofiei i se acordă un statut de busolă, de acel far, care are menirea și tendință să ne salveze, să ne arate calea, să ne dea o speranță de salvare. Filosofia este o știință ce diferă de celelalte discipline. Filosofia inițiază gândirea critică, creativă, inițiază gândirea individuală, astfel acordă posibilitatea creării criteriilor de apreciere a ideilor și ideologiilor. De multe ori filosofia este asociată cu știința care privește spre trecut, care are un caracter post factum, adică analizează istoria concepțiilor despre lume. O apreciere greșită și eronată, atunci ce facem cu funcția de pronosticare a filosofiei, cu concepțiile filosofice ale lui Martin Heidegger, Friedrich Wilhelm Nietzsche, Michel Foucault, J. Derrida, ș.a.

La momentul de față atestăm nu doar neînțelegerea rolului filosofiei în sistemul socio-educational, dar și la o ură, negare față de filosofie din partea cadrelor didactice a universităților sau a conducerii acestora. Profesorii științelor reale au o atitudine sceptică față de științele socioumanitare, discipline necesare dezvoltării maturității sociale a studentului. Numărul de ore academice a cărora sunt din păcate în descreștere, deși este cunoscut faptul că filosofia intră în ciclul obligatoriu de studiu din majoritatea universităților europene. Ei uită sau poate că nu știu că filosofia este matricea științei, ea a creat arhitectura științei și știința fiind în impas se întoarce spre filosofie în analiza celor mai stingente probleme (ea are specificul de *deja vu*). Probabil aceasta interpretare dublă asupra importanței filosofiei și lipsa acestei importanțe în universitățile cu profil tehnic este un lucru pozitiv. Consider că atitudinea față de filosofie (sau să fie și politologie, antropologie, estetică, logică, culturologie etc) este un test atât pentru practica educațională cât și pentru viața societății la general. Progresul și regresul sunt două realități contrare opuse și care sunt proprii unor sisteme complexe. Progresul sau regresul nu poate fi tratat ca fiind propriu unor indicatori izolați, el este integrat atât în domeniul educațional cât și pentru sistemul general sau cea social globală. Astfel, filosofia poate fi privită ca un indicator al nivelului la care se află societatea noastră, lumea la general. Putem oare considera că în societatea noastră, statul nostru, lumea noastră totul este bine și că s-au epuizat toate problemele existente? Sigur că nu. Decăderea a pătruns în toate sferele. Și unicul regret este că a fost pierdut timp, timp care este destul de prețios și că continue atrofizarea gândirii, în plus ne-am ales cu distrugerea națiunii, în special pentru statul nostru. Apare întrebarea de ce anume filosofia? Pentru că filosofia asigură pregătirea metodologică, adică acordă cunoștințe referitoare la metodele de cercetare științifică.

Acestea și alte cunoștințe asigură facultatea omului de a analiza, de a transforma realitatea, flexibilizează gândirea, creează o predispoziție

axiologică (morală) în comportament, reșetează sistema de valori ca să corespundă celor umane, acordă tabloul general al lumii, a locului și rolului omului în această lume. Filosofia nu permite simplificarea atitudinii față de om și societate.

Filosofia întotdeauna era și este legată de interesele și problemele oamenilor. Ea este orientată spre salvarea omului de la decădere, haos. Menirea ei este de a asigura existența omului ca ființă. Filosoful are menirea să schimbe, transforme aceasta lume. Acea sau alta paradigmă de dezvoltare a societății *acreditată* de filosofi vizează omul (problemele sale, existența sa).

După filosoful german Hans-Georg Gadamer personalitatea este înzestrată cu cultură numai în urma impulsivării spiritului său de către educație. Educația este - permanenta constituire a sinelui, filosofia permite perceperea sinelui, mediului exterior a lumii la general în devinire și permanenta sa schimbare. Filosofia crează și acordă posibilitatea omului de a deveni liber, prin judecata sa care impune îndoiala și căutarea adevărului. Acest principiu este străin celor care au intenția să manipuleze sau să creeze valori, adevăr verosimil.

În Republica Moldova se atestă lipsa unui patriotism, a spiritului și coeziunii naționale, conștiința și cultura politică a cetățenilor este distorsionată sau în lipsă. Drept model de acțiune în vederea creșterii spiritului național vine din filosofia germană de la sfârșitul sec. XVIII începutul sec. XIX. Drept reprezentanți evidențiez pe Johann Gottfried von Herder (*Idei cu privire la filozofia istoriei umanității*), Johann Gottlieb Fichte, reprezentanții filosofiei romantismului. Ei evidențiau că omul nu poate exista separat, în afara întregului social. Națiunea constituia pentru ei o comunitate etnică legată prin limbă, tradiții, convingeri etc. Fiecare om este o verigă a societății și a omenirii la general. J. G. Herder vede în tradiție, adică istorie și literatură acei factori care realizează națiunea. Noi avem nevoie urgent de națiune, nu o națiune contra cuiva și pentru alții, ci una în care toți vor fi priviți ca unitate, unde elementul central va fi omul. Căci viața internă a omului este unica forță creatoare a existenței umane.

Apare întrebarea de ce nu se realizează pe deplin misiunea filosofiei?, putem constata că o parte din responsabilitate o poartă profesorul de filosofie. Materialul este complicat, voluminos, cu concepte și idei abstracte, care trebuie să fie adaptat auditoriului. Fiecare om este în sine puțin și filosof de aceea materialul nu trebuie acordat în forma lui finală, scutind studentul de analiză. Dar gândirea studentului nu trebuie lăsată fără o pregătire consistentă să bîntuie, altfel consecințele sunt negative atât pentru personalitatea studentului cât și pentru acțiunea lui socială. Pe de altă parte, studenții sunt speriați de complexitatea disciplinei. În științele exacte

ai studiat legea, algoritmul și totul este bine. Dacă sa schimbat ceva pe parcurs în domeniu științific ai înlocuit vechiul cu partea nouă și totul este bine. Scopul profesorului de filosofie este să învețe studentul cum se creează gândirea, judecata. Putem spune aici că scopul filosofiei nu trebuie să fie simpla furnizare de cunoștințe teoretice, ci dezvoltarea abilităților de a judeca. Filosofia largeste potențialul intelectual. Aceasta înțelegere apare anume atunci când omul conștientizează că cunoștințele (profesionale) sale nu sunt îndeajuns pentru a soluționa problemele apărute, când este nevoie de o nouă modalitate, sau de o altă formă de a judeca și reflecta.

Filosofia este exclusă de caracterul cumulativ. Obiectul de studiu este revăzut, accentul problematic este schimbat. Concepția filosofică despre lume reflectă spiritul timpului, dialogul epocilor, este unitatea în diversitate, exprimă poziția, atitudinea, viziunea etc. filosofului. Observăm că crearea concepției despre lume în această gamă de variabile este un lucru deloc ușor. Dar ea trebuie realizată. Trebuie ca tînăra generație să fie educată în spirit optimist, cu gândirea la om și valorile sale, la viitorul omenirii și a statului său. Prin intermediul filosofiei este evidențiat și elaborat sensul activității umane, sunt create scopurile strategice personale și colective. Ca exemplu, putem evidenția concepția *binelui general* sau concepția *responsabilității generale*. În societatea contemporană aceste realități sunt extrem de importante. În plan individual filosofia permite omului să (re)găsească sinele, un lucru deloc ușor.

Metodele de predare a filosofiei trebuie să fie modernizate prin tehnici ca – *întrebări problemă* axată pe îndoială (ciocnirea în baza pozițiilor opuse), adică se realizează prin discuții. O altă tehnică utilizată ar fi *jocul de rol* unde studentul se exprimă de la prima persoană, astfel enunțind poziția filosofului studiat sau aceasta din urmă poate fi judecată, învinuită, criticată; sau pot fi utilizate un șir de *traing-uri*. Metoda de cercetare, presupune o imitare a cercetării științifice, este o formă simplificată (determinarea scopului, a problemei și cercetarea ei). Este evident că seminarul este cea formă de activitate educațională care permite stabilirea contactului cu studenții. Însă realizarea lui nu trebuie privit în forma sa tradițională (profesor activ și student pasiv), ci inovatorie.

Consider că nu ar fi corec să nu atragem atenție la reflecțiile în problemă a filosofilor români. Ca exemplu să ne referim la C. Rădulescu-Motru, filosof care prin experiența sa pedagogică evidențiază rolul filosofiei și astfel ne propune anumite sfaturi în vederea ridicării atractivității cursului de filosofie. Filosofiei îi este rezervat un rol educativ, care perfectează omul în materia conduitei și a mentalității. În lucrarea sa, Rolul inductiv al filosofiei, autorul acordă sfaturi, sarcini care trebuie să fie atinse de către profesorul de filosofie. De ce? Pentru că cei care trebuie și care au misiunea

să schimbe situația creată în lume și societate evident sunt- filosofii, viziunea, orizontul de pătrundere în esență a cărora este generală. El consideră că profesorul trebuie să învețe studentul să facă deosebirea între cunoștințele dobândite și convingerile personale care vin prin reflecții subiective; el are menirea să învețe discipolii săi să judece să judece critic; pentru o înțelegerea adecvată a realității discipolii trebuie să fie familiarizați cu științele naturii și cu logica; trebuie să fie precizată și explicată terminologia filosofică utilizată de către profesor, caracterul evoluționist al concepțiilor filosofice.

Astfel, din cele expuse mai sus, este clar că potențialul educativ a disciplinei filosofice în universitățile moderne, ar trebui să deschidă, pe de o parte, studenților esența metodologiei filosofice, a cărei însușire asigură integritatea gândirii viitorilor profesioniști cât și îmbunătățirea competențelor profesionale; capacitatea de a rezolva creativ probleme complexe, în practică, și să interpreteze, să determine alternative optime de acțiune în condițiile de schimbare constantă a proceselor sociale, politice, economice și culturale; trebuie să vizeze dezvoltarea unor trăsături de personalitate creatoare și să aibă capacitatea de a acționa și de a lua decizii autonome; de a relecta multilateral.

Bibliografia:

1. C. Rădulescu-Motru, *Rolul educativ al filosofiei*, în C. Rădulescu-Motru, *Filosofia în România veche*, editura Ștefan Lupașcu, Iași, 2008.
2. *File de filosofie*, Revista teoretico-metodică, cultural-științifică și informativă. Nr. 1,2,3. Chișinău 1996
3. A. Rău, S. Coandă, *Filosofia în orizontul vieții*. Profesorul universitar, doctor habilitat în filozofie Vasile Țapoc la 75 de ani. Bibl. Naț. a R. Moldova, USM, Chișinău 2014 –I,II, 244p.